БҮҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 МАЙ 7 СРЕДА № 90 (4060)

Өртээ 20 коп.

Тараа культураларының гектар бүрүзүнден колхозтарга 12,4 центнерден, совхозтарга 13 центнерден эвээш эвес дүжүттү алыр дээш демисежиилиңер!

Часкы тарылгага партийжи удуртулганың деңнелин бедидер

К. РЕЗНИЧЕНКО
СЭКП тыва обкомунуң секретары

Тываның колхозтары болгаш совхозтары чазын эрте чажып тарыыр тарылгага массалыг киргени-биле кады бүгү көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыр талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээриниң эң харыысалгалыг үеи келген.

Колхозтарга болгаш совхозтарга часкы хову ажылдарын кандыг хуусаларда, канчаар чорутканындан, агротехниктиг чурумну канчаар ажыглаанындан оларның хөй азы эвээш дүжүт алыры хамааржыр. Сорулга болза бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын эң бедик дүжүттү алган турары болур. Ынчангаш бедик дүжүт алырынга агаар-бойдустуң таарымчалыг байдалдарын, бирги эзлчегде хөрзүнде мөөнеттиген четчир өл-шыкты, а ол ышкаш бүгү бар материалдыг аргаларны бедик дүжүт чугаажок хандырттынган турар кылдыр часкы тарылгага ажыглаан турар ужурлуг.

Амгы үеде бедик дүжүттү алырын хандырары көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң чугула хөрөө болур. Партия болгаш совет организацияларының, а ол ышкаш ажыл-агыйларның удуртукчуларының дүжүт дээш демиселче көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилерин кайы хире шын организастааныдан база ажыл-агый бүрүзүнүң өргезинде хөй санныг техниктиг болгаш өске-даа материалдыг чепсектерни кайы хире мергежилдиг таарыштыр ажыглаанындан бүгү чүве хамааржыр. Партия организацияларының хүлээлгези болза колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге часкы тарылганы өй-шаанда база бедик шынарлыг чорударынче бүгү механизаторларны, колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын мобилизастаары, бүгү часкы хову ажылдарын чүгле кончуг эки шынарлыг күүседири болур.

Ындыг турбуже областың өлөөн хөй колхозтарынга часкы хову ажылдарының өгези агротехниканы каржызы-биле үрөөр чоруктарны болдурган болгаш олар боттарының өргезинде бедик дүжүттү ылавыла алырын хандырып шыдаар бүгү бар үүлдерни четче ажыглаанын фактылар херечилеп турар.

Хамыктың мурнунда часкы тарылганың массалыг үеи турзажок, хөй-хөй колхозтарга үрезин фондуларын амга чедир чогуур чурумга киирбээн: чамдык үрезиннер арыглаттынмаан болгаш үнүүчел шынары куду үрезиннерни солуурун чорутпаан, амга чедир үрезиннерни чүп хоранныаан чорукту кончуг шын эвес деп саналар херек. Ылангыя Бай-Тайга, Сүт-Хөл болгаш чамдык өлөөн хөй районнарның колхозтарында үрезин фондулары багай байдалда турып турар, оларда хөй-хөй үрезиннер амга чедир арыглаттынмаан болгаш үнүүчел шынары куду, а оларны солуп алыры херек кырында чоруттунмаан.

Ол районнарда партия райкомнары болгаш райкүүскомнар часкы тарылгага агротехниканың бөдүүн чурумнарын ажыглаарын хандырар хемчеглерни күүседириндеи ойталап турар колхозтарның удуртукчуларындан чогуур негелде тургуспаннар. Бай-Тайга районну чижекке алырга, «Найырал» колхозтуң даргазы Адыгбай болза үнүүчели 50 хуудан куду болуп турар тараа культураларының солуурун күзевейн турда-ла партия райкому (секретары эш Ирма) болгаш райкүүском (даргазы эш Ангырбан) үрезиннерни солуурун шыңгыы негеп, эш Адыгбайны ажылындан хостаарынга чедир хемчег алырының орнунга, харын часкы тарылганың эгезинге чедир ону аная эрттирип турганнар. Адыгбай оларны дыңнаваан, сөөлүнге чедир бодунуң чүве тоовас чоруун болдуруп, үнүүчели чүгле 40-ден 60 хуу болуп турар кызыл-тас, арбай үрезиннерин 500 гектар хире черге чажып тараан. Шак ындыг факт ол-ла районнуң «Тиилелге» колхозунга (даргазы эш Одан-оол) база болган. Партия обкомунуң бюрозу часкы тарылганың агротехниказының бөлүүн чурумнарын күүседириниң айтырыынга СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң болгаш райкүүскомнуң ындыг байдалын чугаалажып көргеш, партия райкомунуң бирги секретары эш Ирмага доңгулда хүлээткен болгаш ол районнуң колхозтарынга агротехниканың каржжы үрөөшкиннерин болдурган буруулуг кижилерни харыысалгага киирерин областың прокуратуразынга даскан.

Үнүүчел шынары куду үрезиннерни тараан болгаш чажылганың нормазын кудулаткан фактылар өске районнарның колхозтарында база бар. Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунга (даргазы эш Шалдыг) 200 гектар ажыг кызылтасты үнүүчели чүгле 37—40 хуу үрезиннер-биле тараан. Чүп хоранныаан үрезиннерни тараан хөй фактылар бар. Партия болгаш совет организациялар часкы тарылганың агротехниказын бичии-ле хажыдар чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудар ужурлуг. СЭКП обкомунуң бюрозунуң 1958 чылдың часкы тарылгазынга болгаш тарылгаларның ажаалдазының талазы-биле бадылаан агротехниктиг сүмелерин колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге күүсеткен турарын чедип алыр.

СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар агротехниканы үрөөр чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудар болгаш хажыдыышкын бүрүзүн көрүп, бурууулуг кижилерни харыысалгаже киирер хүлээлгелиг. Чажар шынарынга четпээн болгаш чүп хоранныаан үрезиннерни чажып, агротехниканы өш-биле хажыдар чоруктарны аная эрттирбес болгаш оларны ажылдың чорудулгазында эдип, тарылганың эки шынарын, хөрзүнге үрезиннің чогуур ханызын чедип алыр. Суггат чок черлерге өл-шыкты хөрзүнге камгалап алырынче болгаш тус чернин чемишчидилгелерин төгерин ажыглавышаан, суггаттыг черлерге тарылга мурнунуң суггарылгазын ыяавыла чорударынче улуг кичээнгейни бүгү ажыл-агыйларга салган турар ужурлуг.

Үрезин участоктарының тарылгазынче онза кичээнгейни салыры эргежок чугула. Чер-черге кылган хыналдадан илерээни болза, бедик дүжүт алырын хандырар бо чугула ажылды кым-даа чорутпайн турар. Ажыл-хереки аная-ла алачаягаар эрте бээр кылдыр тургускан. Ынчангаш бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары сорттуг үрезиннерни чидирип, бо чылын оларны Саян ындындан сөөрттүр ужурга таварышканы аная таварылга эвес. Областың агрономнары болгаш ылаңгыя МТС-терниң кол агрономнары болза, областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң хайгаарал чогун ажыглап алгаш, ажылагый бүрүзүнге боттарының сорттуг үрезиннерин өстүрүп алыр ажылга харыысалга чок болуп турар деп чугаалаар херек. Колхозтар болза үрезин участоктарынга сорттуг үрезиннерни өстүрерин организаставайн, ол чугула ажылды барык чорутпайн турарлар.

Партия райкомнары болгаш райкүүскомнар бо ажылга чогуур чурумну тургузар хүлээлгелиг. Колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге 1959 чылда үрезин хереглелин барымдаалап, үрезин участоктарының хемчээлин тодарадыры, оларның тарылгазынга эң эки черни үзери болгаш чүгле сорттуг үрезиннер-биле тарыыры эргежок чугула. Ынчангаш 1959 чылда бистиң областың бүгү ажыл-агыйлары боттарының үрезиннери-биле сорттуг тарылгаларже калбаа-биле киирер аргалыг болган турар ужурлуг.

Мал кыштагладыышкынының өйтавында чоруун хандырар ындыг чем баазазын тургузар талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның мурнунда бо чылын улуг сорулга туруп турар. Силос болза малдың эки деңгилдезин болгаш бедик продуктулуун хандырып турар чугула мал чеми болурун эрткен кыштың практиказы көргүскен. Кукуруза болза өске областарда ышкаш бистиң областа силос бүдүреринге кол чүүл болуп турар. Ынчангаш областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга кукуруза тарыырының планын чүгле күүседир эвес, харын өлөөн ажыр күүседир ужурлуг. Кукуруза тарыырынга чедир хөй эвес хүннер арткан, ынчангаш өлөөн чугула болгаш хөй күш үнер ажылдарны күүседир ужурлуг. Гектар бүрүзүнге 20—30 тонна өдекти азы иринди төгер, черни суггарар, ону тарылгага эки белеткээр херек. Бо бүгүнү ам дораан соңгаарлаалыышкын чокка кылыр болгаш май 15-тен эгелеп кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыырынче эгелеп кирери чугула. Кукуруза тарылгазын чорудар механизаторларны белеткээри, олар дөрбелчин-уяланчак сеялкалар-биле ажылдап билириңге мергежээн турары болгаш кукурузаның үнүштерин дөрбелчиннерге уялар кылыр шын тургузарын хандырары эргежок чугула. Ынчангаш гектар бүрүзүнден кукурузаның 30 тоннадан эвээш эвес ногаан массазын ажаан алырын чедип алыр херек.

Кукуруза өстүрер талазы-биле механизаторлардан болгаш колхозчулардан тургустунган звеноларны партия райкомнары болгаш райкүүскомнар организастаары эргежок чугула.

Картофель, ылаңгыя ногаалар эки дүжүт үнүн дээш улуг сагыш салыышкынын негеп турар. Бистиң областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга бо чылын ол культураларның тарылга шөлүн өлөөн калбарткан турар. Ынчангаш ол талазы-биле күзеннишкиннинг ажылдаары билдингир. Ногаа культураларының үрезиннери хереглел кооперациязында четчир хемчээлдиг бар турбуже, өлөөн хөй ажыл-агыйлар ол культураларның үрезиннери-биле боттарын амга чедир хандыртынмааннар. Картофель үрезинин тыптынып алыр талазы-биле бөйдал өлөөн нарын болуп турар. Ындыг болза-даа оларны бистиң областың колхозчуларының, ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл-агыйларындан база областың даштындан-даа четчир санныг кылдыр садып ап болур аргалар колхоз болгаш совхоз бүрүзүнде бар.

СЭКП райкомнарындан эгелээш колхозтар даргаларынга, МТС-тер болгаш совхозтар директорларынга, оларның агрономнарынга чедир картофель болгаш ногаалар тарылгазынга белеткел талазы-биле доп-дораан хемчег алыр херек. Ажылагый бүрүзү май 15-ке чедир картофель үрезиннерин тыптынып алган, ногаа үрезиннерин май 8-тен орай эвесте садып алган, оон-биле кады капуста болгаш помидорлар үрезиннерин рассадаларга өстүрери-биле парниктерге доп-дораан чажып тараан, а редис, столовая свеклазы болгаш морковьту май 10—20-ден орайтатпайн чажып тараан турар ужурлуг. Бо чылын колхоз болгаш совхоз бүрүзү капуста, помидорлар, огурецтер өстүрери-биле чергелештир 1—2 гектар редисти, столовая свеклазын, морковьту ыяавыла тараан турары эргежок чугула. Ол культураларны өстүрери нарын эвес, олар парниктер-даа негевес, ынчангаш ажыл-агый бүрүзү бедик дүжүттү ап болур.

Бо час болза бүгү партия, совет болгаш ажыл-агый удуртукчуларының арга-шинелиниң дайынчы хыналдазы болуп турар. Партия райкомнарының болгаш партия эге организацияларының хүлээлгези болза, колхозтарга болгаш совхозтарга хову ажылдарының үезинде партийжи удуртулганың деңнелин өлөөн бедик көдүрери, часкы тарылганы өй-шаанда база бедик шынарлыг чорударынче бүгү коммунистерни, комсомолчуларны болгаш бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаары, часкы тарылгага социалистиг чарышты калбарттыры болур.

Партия, совет болгаш ажыл-агый организациялары хову турлагларында механизаторларның, колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының культура-амыдырал хандырылгазын экижидер талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алыр ужурлуг. Оларга медицина ажылдакчылары, эргежок чугула бараанарлыг чорумал садыглар үргүлүү барып турарын, хову турлагларынга ниитиниң чемненилгези эки организастаттынган турарын чедип алыр херек. Трактор болгаш хову ажылының бригада бүрүзүнге көргүзүү самбыраларын тургузарын, хана солуннарын, агитхуудустарны үндүрерин, беседаларны, лекцияларны болгаш илеткелдерни үргүлүү чорударын организастаар, бүгү-ле культура-массалыг ажылды көдээ ажылагыйның бүгү культураларының бедик дүжүттерин алыр дээш демисел чорудуп турар хову турлагларынче шилчиткен турар ужурлуг.

Часкы тарылганы чедишкиннинг чоруткаш, көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүттериниң үндезинин салыр бис.

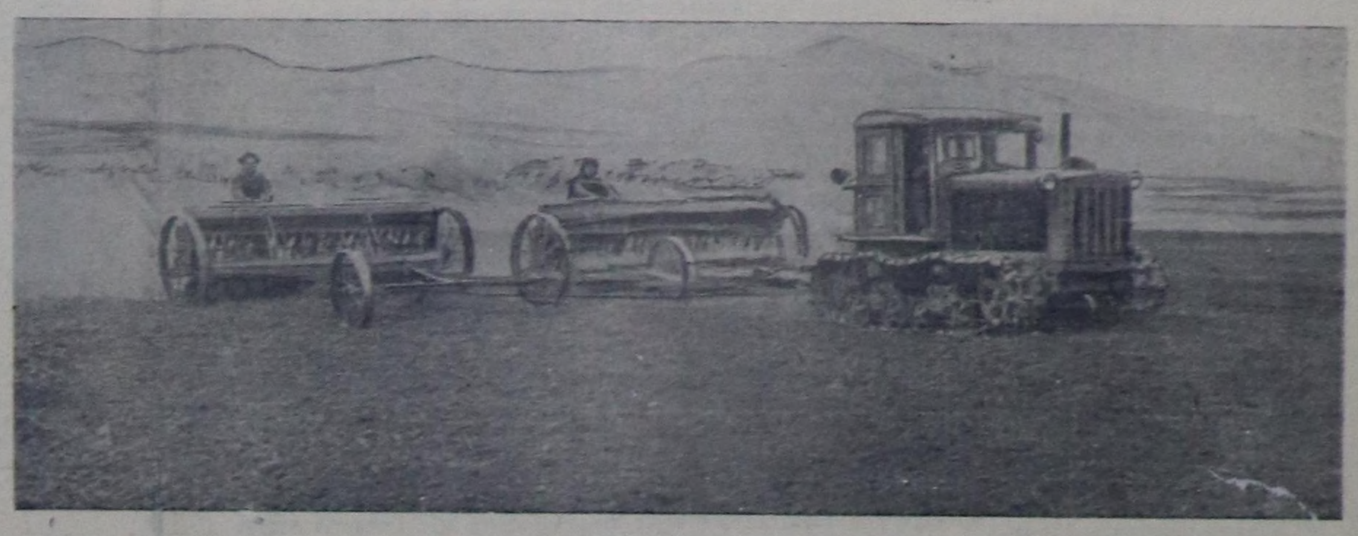

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30чылы» колхозта № 5 трактор бригадазында тракторист Иван Луценко Баяадай шөлүнде тараа чаштырып турар. Ында чаштырыкчылар С. Садан-оол биле Б. Дмитриев олар хүн нормазын 120—150 хуу күүседип турарлар.

Чурукта: И. Луценконуң агрегады.

Фото С. Тамбаныы.

ОБЛАСТА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЗЭ

(1958 ч. май 5-те)

Районнар	Тараа культураларын чашканының хуузу	кызыл-тасты чашканының хуузу
Тес-Хем	95,1	137,5
Чөөн-Хемчик	76,6	100,0
Сүт-Хөл	70,6	83,3
Бай-Тайга	63,3	81,8
Барыын-Хемчик	59,2	84,9
Чаа-Хөл	47,5	64,9
Өвүр	46,9	88,8
Эрзин	21,8	—
Каа-Хем	21,0	29,3
Таңды	16,2	24,3
Улуг-Хем	5,3	5,2
Бии-Хем	2,8	3,7
Совхозтар:		
«Барлык»	100,4	113,0
«Межегей»	92,0	112,6
«Элегес»	10,0	87,4
«УТКА 25 чылы»	4,7	11,1
«Өөк»	—	—

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭШКИН

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу (даргазы эш Кузьмин, партия организациязының секретары эш Кимей) часкы хову ажылдарын организастыг эгелээн. Ону хандырып турар № 5 трактор бригадазында (бригадири эш Конгоров) бүгү техника хову ажылының баштайгы хүнүнден эгелээш-ле соксаал чокка диңмиреп үнген. Хову турлаанын чоогунда Баяадай белиниң делгемнеринде тракторларның моторлары дагжаан, доозуну бурулаан, кара-ногаан ыштары шөйүлген ажылдап турда көрүштүгдаа.

«ДТ-54» деп № 52 трактор ийл сеялкаларны сөөрткен күчүлүг диңмиреп ажылдап чор. Каш километрге шөйүлген узун шөлдүң ужунга келгеш, трактор турупкан. Тракторист Иван Луценко, чажыкчылар Салчак Садан-оол, Борис Дмитриев олар бот-боттарының арыннарынче көрүшкеш, хүлүмзүрээннер.

— Бо чылын септелгени эки кылган бис,—деп Луценко чугаалаан:—көрдүңер бе, чер болганда мотор даажы. Бистиң агрегаттың хүнде чажар нормазы 15 га. Ам-даа дөрт шак четпээн. 25 га бурт диди —деп чугаалаан.

Трактористер Дорохов Спридон биле Киселев Владимир база-ла эки ажылдап эгелээннер. 150 га черниң шыгы базыртынган. Көгештей Данчай-оол дораан-на 30 га черниң хөрзүнүн хоюткан. «ДТ-24» деп № 15 тракторда Уранай Шыырап биле Соян Дамба ажылдап турарлар. Уранай ол хүн чаа-ла чаштырып кирген хирезинде дүш хиредеде өлөөн улуг участокту доозупкан.

Ол бригаданың шөлдерин кезин чоруурга каракка кестүр эки чүве болза, механизаторларның болгаш колхозчуларның кижи бүрүзү хүлээлгезин эки билири, тарылганы эрте болгаш эки шынарлыг доозары деп күзел-биле ажылдап турары болур.

— Чаңгыс шакта-даа трактор тургуспас сорулгалыг бис. Техникадаа ажылдап эгелээн, кывар, чаар чүүлүвүс-даа четчир—деп тракторист болгаш колхозчу бүрүзү-ле ынчаар чугаалап турар.

Колхоз бо чылын 1300 га кызылтас, 260 га сула, 200 га чинге-тараа, 100 га арбай тарыыр. Механизаторлар болгаш колхозчулар ол бүгү ажылды 8—10 ажыл хүннеринде доозар сорулгалыг ажылдап турарлар.

Колхозтуң хову турлаа база көрүштүг. Ында 4 өрөөл, коридорлуг улуг бажыңны туткаш, крышалаан. Механизаторлар болгаш колхозчулар делгем, чырык өрөөлдерде орунналыг. Столовая болгаш чунар бажын база бар.

— Энир чылын турлаг чок багай турган бис—деп механизаторлар болгаш колхозчулар чугаалажырлар:—бо чылын эки чурттаа тур бис. Колхоз баштаар черниң сагыш салыышкынын бедик бүлүрүкчүлүг күш-ажыл-биле харыылаар бис.

С. ТАМБА,
Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы» колхоз.

Четпестерни чайладыр

Мурнундагы чылдарга бодаарга бо чылын Бии-Хем районунга час дыка орайтап эгелээн. «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозтуң Черби, Кара-Хаак, Теректиг участоктарынга черниң кыры 18—20 см эрий бээри билек часкы хову ажылдары апрель 25-те эгелээн. Колхозтуң трактористери С. Балчыр, С. Маргылдак баштайгы хүннериниң ажыл нормазын 140—150 хуу күүседип, соруктуг ажылдап эгелээннер. Бо чылын колхозтуң шөлдеринге бедик дүжүттү өстүрүп алырының бүгү аргалары бар.

Ындыг турбуже колхоз баштаар чери болгаш партия эге организациязы часкы тарылгага белеткелдер ажылдарын четпес чоруткан деп чүве баштайгы хүннерде көзүлген. Трактористер Ф. Чичулин биле И. Охотниковтуң «ДТ-54» деп ийи тракторлары тарылга шөлүнге келгеш, дөрт-беш долгангаш-ла үрелген. Ол болза тракторларның техниктиг ажаалгазының багай болуп турарында. Кывар, чаар чүүлдерни болгаш сугну өй-шаанда сөөрттүп хандырбайн турар. Ол чүүлдерни дажып хандырарын чаңгыс кижиге —колхозчу эш Темир-оолга даскан. Чаңгыс аът-биле ол хандырып шыдавас деп чүве тодаргай.

Ховуда ажылдап турарларның өйүнде ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан. Трактор вагончиктери, дыштаныр, хонар бажыңнар чок. Кижилер соок майгыннарда ховуп турар.

Партия организациязы (секретары эш Багай-оол) бригаданың участоктарында ажылдап турар колхозчуларга агитаторлар быжыглаваан. Солуннар, журналдар чок. Агитхуудус, көргүзүг самбыраларын үндүрбейн турар. Кино, концерт дугайында чугаа-даа болбайн турар.

С. ШАГДЫР.

Шыдажыр аргажок четпестерни чайладыр

Барыын-Хемчик районнуң бүгү колхозтары шык базырар илиртээшкинни барык доозун, ам тараа культураларын массалыы-биле чаштырыр эгелээннер. Часкы хову ажылы эгелээнинден бээр бо хүннерге чедир чамдык колхозтар улуг четпестерни кылып, агротехниктиг чурумнарны каржызы-биле үреп турарлар.

Районнуң «Кызыл тук» колхозу (даргазы эш Чылбак-оол) шык базырыышкынын өске колхозтардан мурнап эгелезе-даа, ажылдың темпизи кончуг оожум болгаш шынары кончуг багай. Эрткен чылын күскү чер андырылгазының үезинде трактерист Көрей-оолдуң чарган черинге ам-даа тараа культуралары чажарының аргазы чок. Чаа чардыңган кур черлериң хараганы аштаттынмаан. Ону аштаары-биле тургузуп каан 10 ажыг кижи орта ажылдавайн, чүгле хүн эрттирип турарлар. Тарылга эгелээнинин соонда барык беш хире хонукта учетчик чок болганындан ажылдың түңнелин үндүрбээн.

Хову турлаа эрткен чылга бодаарга чүгээр дериттинген болзадаа, көргүзүг, хүндүлел самбыралары чок, агитхуудусту үндүрбээн, беседа, солун номчулгазы, лекция ховар чоруп турар.

«Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң даргазы эш Пичен-оол часкы хову ажылын ам-даа өлек дээр «соок хөөнү» илередип турар. Колхозтуң хову турлаанда улус чурттаар бажыңның түдүүн чаз доозун турар. Ажылдың баштайгы үезинде 15 хире механизаторлар чаңгыс өгге сынмарлажып турганнар. Ол ышкаш он ажыг суггарыкчылар хонар чер чедишпезин ажыглап алгаш, дүне ажылын каапкаш, аалдарынче чаныып турарлар.

Ол колхозта партия организациязының секретары эш Даржаа хову турлагларынга көскү агитацияны болгаш лекция, беседа, солун номчулгазы организаставайн, хову турлаанга барааны көстүп каан турар.

Ук колхоз эрткен чылын эвээш чер белеткеп алганындан бо чылын 700 ажыг гектар черни удур андарып, чажар ужурга таварышкан. Ынчалза-даа чер андарар ажыл кончуг оожум чоруп турар.

Тарылга мурнунуң суггарылгазы бедик дүжүт алырынга эң идегелдиг чүүл болур. Ынчалза-даа суггарыкчыларның ажылдап турарының темпизи кончуг оожум. Баштайгы беш хонукта он ажыг суггарыкчылар чүгле 100 ажыг гектарны суггарганнар. Колхоз сугну четче ажыглавайн турар. Эдегей бугазының суунуң чартыы Хемчикче халас кирип чыдырда-ла ону тарылга шөлүн суггарарынга бүрүн ажыглаар дугайында кандыг-даа хемчег албайн келген.

«Кызыл тараачын» колхозта байдал кижи шылажыр аргажок дүвүрээзиниг. Колхоз даргазы эш Минчааның айтыышкыны-биле 10 гектар черге арбайны хоранныаан чугбайн чаштырган. Ол арбай үрезинин үнүүчел шынары куду болган. Тракторист эш Чергүлдей күзүн андарган олчаанги илиртеваан 3 гектар черге арбайны чажып каапкан. Оон ынай тракторист эш Баазан-оолдуң андарган черинин ханызы чүгле 5—6 см болгаш оорга лап каан болган.

— Чер багай болганын барымдаалаш, багай үрезин чаштырган мен—деп колхоз даргазы эш Минчаанын чугаалап турары чиктиг. Агротехниктиг чурумну эки билир ужурлуг агроном кижи хирезинде эш Минчаанын ону хажыдын турары окта болбас.

СЭКП райкому, оон бюрозу эш Минчаанын часкы тарылганын баштайгы хүннеринде бо бүгү ажылдаашкынын буруу шаап көргеш, ону партия талазы-биле хемчег алган. Ол звенонуң ниити ажылын харыылап турар колхоз даргазының оралакчызы эш Доржуга база хемчег хүлээткен.

Чажылганың баштайгы хүннеринде «Ленин оруу» колхозта «СУ-24» деп 4, «Кызыл тук» колхозта 2, «Совет Тыванын беш чылы» колхозта 2 чаа сеялкаларнын үрезин дамчыдар кол беш адырлары болгаш өске-даа үүрмек кезектери үрелген. Оларның артык кезектери ам МТС-те чок.

Ниитиниң чемненилгезин «Ленин оруу», «Кызыл тук» болгаш чамдык өске-даа колхозтарда эки организаставаан. Ылангыя «Ленин оруу» колхозтуң (даргазы эш Сендажы) хову турлаанда ажылдап турар кижилерге берип турар хлевниң шынары куду, эки быжыртынмаан.

Колхозтарның хову турлагларында партияның агитас-массалыг ажылы дыка четпес организастаттынган. Кино, концерт көргүзүү хову турлагларында ам-даа болбаан. Райкүүскомнуң культура кылдызының эргелекчизи эш Куулар та чүнү бодап турар кижи? Көргүзүг, хүндүлел самбыраларының арыннары хүн бүрү чаарттынмайн турар. Солун номчулгазы, беседа, илеткел ховар болуп турар.

Колхозтарда партия организацияларының секретарьлары ховунуң ажыл-ишчилериниң оргузунга социалистиг чарышты кошкак организастаан. Оон түңнелинде колхозчулар, трактористер боттарының хүнде кылган ажылының түңнелде кымдан-даа негевейн турарлар. Чижээ, «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң трактористери баштайгы хүннерде учетчик чок туруп турда-ла ыыт чок эрттирип келгеннер.

Часкы тарылга—каш хүнүн айтырыы. Ону үнелевес болза колхозтарга болгаш күрүнеге улуг согарал болуру билдингир. Ындыг болганда ук айтырыгны СЭКП райкому, райкүүском болгаш колхозтар баштаар черлери, партия организациялары чугулага көрүп, бар четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин алыры эргежок чугула.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынының» корреспондентизи.

Хараганныг черни арыглаан

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 2 хову бригадазының кежигүннери 27 кижи 100 гектар хире кур черниң харагалыг каш-ла хонуктуң иштинде хөп арыглаанныр. Ук ажылды эш О. Дамур-оол эки организастаан.

Дыртык-оол, М. Кара-кыс, Бөрбей-оол болгаш өске-даа эштер харагаан сөп аштаарынга эң идепкейлиг ажылдаанныр.

Х. ЧАНЧЫП.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия чырыдыышкынының түннелдерин организастыг чорудар

Бистиң областың партия организациялары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш Төп Комитеттиң ооң дараазындагы доктаалдарын боттандырбышаан, коммунистерниң политиктиг чырыдыышкынын организастаарын чыл бүрүде-ле улам шынгыы, бодамчалыг чорудуп турар апарган.

Эрткен 1956—1957 өредилге чылдарында политэкономия болгаш тодаргай экономиканың айтырыгларын өренир талазы-биле бөлүмнерни болгаш семинарларны эвээш организастаан, диалектика болгаш төөгү материализмин өренир талазы-биле бөлүмнер мырыңай чок турган болза, ам бо өредилге чылында оларның санын көвүдеткен. Ам СЭКП-ниң төөгүзүн, политэкономияны, агар политика өренириниң бөлүмнери болгаш семинарлары база 26 политшколалар-биле чергелештир тодаргай экономика өренириниң бөлүмнери болгаш семинарлары, база философия өренириниң элээн каш бөлүмнери ажылдап турар.

Эрткен өредилге чылы-биле деннээрге пропагандист кадрларны шилип алырын элээн экижиткен. Партия чырыдыышкынының четкизинде ажылдап турар 386 пропагандистерниң иштинден 101 кижи дээди, 124 кижи дооспаан дээди, 134 кижи ортумак эртемниг болгаш чүгле 27 пропагандистер ортумак эртем чок болуп турар. Пропагандистерниң шак ындыг составы программыг материалдарның талазы-биле бөлүмнерниң база семинарларның дыннакчыларына быжыг болгаш ханы билигни берип шыдаар, иштики болгаш бүгү делегей амыдыралының айтырыгларының талазы-биле бүгү таланың билиглиг кылдыр оларны өредип болур.

Пропагандистерниң улуг нуруузу боттарының хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турарлар. Чөөн-Хемчик районуң көдээ бөлүмнеринге чоруткан түннел кичээлдер болгаш Кызылдың марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң III-кү курсун дооскаными түннелдери ол дугайын херечилеп турар. СЭКП төөгүзүнүң, капитализмниң болгаш социализмниң политэкономиязының база философияның талазы-биле экзамен дужааган кежээки университеттиң 19 дыннакчыларындан 8 кижи эки болгаш ортумак база 11 кижи эки болгаш ең эки түннелдерни көргүскен. Дыннакчылар Т. К. Перепелкина болгаш Р. С. Гиниомедова олар бүгү эртемнерниң талазы-биле экзаменнерни ең эки дужааганнар.

Ам партия чырыдыышкынының бүгү четкизинде түннел кичээлдер чоруп турар. Ол кичээлдерни чорударынга пропагандистер, партия эге организациялары, СЭКП хооркомунуң болгаш райкомнарының пропаганда болгаш агитация килдистери кайы хире белеткенгениниң түннелдер улуг хамааржыр, эрткен чылдар-биле деннээрге партия чырыдыышкынының системазынга бо өредилге чылы элээн оныа байдалдыг болуп эткен. Өредилге чылының эгезинден тура бүгү-ле бөлүмнер, семинарлар, школалар «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга» тезистерни, 1957 чылдың ноябрь 6-да ССРЭ-ниң Дээди Совединиң байырлыг сессиязының материалдарын, 1957 чылдың ноябрьда Москвага болган коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Чөвүдел хуралының документилери дээн ышкаш шак ындыг төөгүлүг чугула документилерни өренип эткен. СЭКП төөгүзүн, политэкономияны болгаш тодаргай экономиканы, философияны өренир бөлүмнер база ийи чыл хуусаалыг экономика школалары чүгле 1958 чылдың январь айдан бээр оларга баш бурунгаар көрдүнген программаның материалдарын өренип эгелээннер болгаш ооң-биле чергелештир СЭКП ТК-ның 1957 чылдың декабрьда, 1958 чылдың февральда болгулаан пленумнарының база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының бирги сессиязының чугула шиитпирлерин коммунистер калбаа-биле танышканнар.

Ол хөй санныг документилерни өренири программага баш бурунгаар көрдүнмээн болза-даа ону өренири коммунист бүрүзүнге ең чугула болуп турган. Чүге дээрге ол материалдар марксисчи-ленинчи теорияны чогаадыкчы хөгжүдүп турар чаа-чаа идеяларны, байлак теоретиктиг материалдарны коммунистерге берип турар, ынчангаш ол материалдар немелде шак үени негеп турганы тодаргай. Ындыгның төлөзинде бүгү бөлүмнер, школалар болгаш семинарлар боттарының инициативазы-биле недель санында кичээлдээр деп шиитпирлээннер, агар-политика материалдарын өренири-биле чергелештир программаның материалдарын өренир дээш пропагандистер хөй ажылдааннар. Оларның хөй кезии программаны дес дараалап күүсетпишаан ооң иштинден чугула болгаш кол материалдарны боттарының бөлүмнеринге өредирин шилип алган. Ындыг болза-даа бүгү-ле чергелерге, бүгү-ле пропагандистер кичээлдерни шак ынчаар чоруткан деп чугаалап болбас.

Бистиң областа ийи чыл хуусаалыг шупту 15 экономика школалары, ам ийи чыл ажылдап турар СЭКП төөгүзүн өренириниң бөлүмнери болгаш политшколалар бо өредилге чылында ажылын доозар ужурлуг. Ынчаарга чамдыктары программазын күүсеткен болгаш май айның дургузунда сөөлгү кичээлдерни чорудар, өскелери доозар чыгап турар, оон артканнары оранчок хожудап калганнар. Ындыг таварылгада өредилге чылын канчаар доозарыл?

Пропагандистер болза, партия эге организацияларының секретарьларының, СЭКП хооркомунуң болгаш райкомнарының пропаганда болгаш агитация килдистериниң дузаламчызы-биле бөлүмнерниң база школаларның өредилге планнарын база катап эки хынамчалыг көөр, бир эвес программаны дооскуже чедир эвээш шактар арткан, доозуптар аргалыг болза өредилгени дооскаш түннелдерни кылыр. Бир эвес доозар аргажок черлерге түннелдер кылбайн арткан материладарны дараазында чылче шилчидер, ындыг болза-даа программа талазы-биле кичээлдерни өредилге чылының төнчүзүнге чедир үргүлчүлээри чугула.

Ажылын доозупкан бөлүмнерге болгаш школаларга беседалар чорудар ийикпе азы конференциялар организастаар арга-биле түннелдерни кылыр херек. Беседалар ийикпе азы конференциялар кылырда программаның ең чугула айтырыгларын шилип алыр болгаш оларны программадан дашкаар өренген материалдар-биле холбаштырар ужурлуг. Марксисчи-ленинчи теорияны боттары өренип турар коммунистерге оларның өренип эткени ажылдарның талазы-биле бөлүктеп ийикпе азы чаңгыс-чаңгызы-биле беседа кылып түннелдерни кылыры эргежок чугула.

Партия чырыдыышкынының бүгү четкизинге өредилге чылы доостуру билек ажылдың түннелин чугаалажыр болгаш келир өредилге чылынга партия чырыдыышкынын организастаарын экижидер талазы-биле хемчеглерни алыр дээш бөлүмнериниң болгаш школаларның дыннакчыларының хуралдарын пропагандистерниң, партия эге организацияларының секретарьларының, СЭКП хооркомунуң болгаш райкомнарының ажылдакчыларының киржилгези-биле эрттирери чугула.

Өредилге чылы доозулганының соонда дораан-на келир өредилге чылынга бөлүмнерни, школаларны болгаш семинарларны четчеларын чорудар. Коммунистерниң күзел сонуургалын шыңгыы барымдаалап турган олар кайы бөлүмнерге өрензе эки деп чүвени оларга сүмелеп, чугаалап бээр.

Партия чырыдыышкынының четкизин четчелеп турган пропагандистерни шилип ап, олар кааа, кандыг бөлүмнү удуртуруп тодарадып алыры эргежок чугула. Чүге дээрге чайгы үеде пропагандистерниң область семинарын чорударда оларның бир чамдызы СЭКП төөгүзү өренир бөлүмнерге, а өскелери политэкономия болгаш тодаргай экономика бөлүмнеринге пропагандистеп ажылдаар кылдыр белеткээр апаар.

Партия чырыдыышкынының четкизинге өредилге чылын доозары дээрге партия организациялары болгаш пропагандистер политиктиг чырыдыышкын талазы-биле бодунуң ажылын шуут соксадып каар дээни ол эвес. Чайгы үеде коммунистерге лекция номчулгазын, беседалар чорударын баш бурунгаар көрдүнген план ёзугаар организастаар, консультантыларның ажылын үргүлчүлээр, марксисчи-ленинчи теорияны боттары өренип турар коммунистерге политиктиг чугула айтырыгларның талазы-биле лекциялары, илеткелдерни, теоретиктиг конференцияларны, семинарларны болгаш консультацияларны партия чырыдыышкынының кабинеттеринге организастаар, ол кабинеттер литератураны шилип алыр, кичээлдерни чорудар, пропагандистерниң ажылының эки дуржулгазын байдыып ажыглаар талазы-биле пропагандистерге дузалаар хүлээлгелиг.

Н. АНТИПИНА,
СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң сураглыг хойжузу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Т. Сертип бо чылын хөй кезии каракуль уксааже шилчээн үш чүс чыгам хойну малдап турар. Майның эгезинге чедир төрээн 160 хойдан 162 хураганны алган. Сертип ам колхоз төвүнүң баарында Аптара-Дашта чазаглап келген. Чурукта: Т. Сертиптиң хойлары Аптара-Даштың эдээнге одарлап чорда, чаа төрүттүнген хураганны оон кадайы Х. Сиирин аалга аппарып ажаары-биле хүлээп ап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Областың колхозтарында

★

Аныяк хойжу

«УТКА 25 чылы» совхозтуң аныяк хойжузу О. Таңзы-Белек бодунуң оналаашкан ажылынга кызымак. Ол чылдың-на 3—4 муң баш хойларны бүдүрүкчүлерге хол-биле тудуп эдериштирип турар. Хойнуң өдержилгезин ындыг арга-биле чорударга ажыктыг. Ооң тудуп эдериштирип турар хойларындан чаңгыс-даа хой кызыраваан.

Хойларның часкы одарладыышкынын ол ам эки таарыштырып, зоотехниктерниң тургускан чем рационун ёзугаар оларны чемгерип турар. Баштайгы төрээн хойларның хураганнары менди. Бо чылын 100 хойдан-на 103 хураганны алырын, хой бүрүзүнден 3,5 кг дүктү кыргыырын ол хүлээнип турар.

М. ХОРЛУГ-ООЛ.

Сөзүн ээлээннер

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тудуг бригадазында 6 звено ажылдап турар. Звеноларның аразында социалистиг чарыш улам калбарган. Ылаңгыя Баян-Колда 100 баш хойга үлегерлиг кажаа тудуп турар звенонуң кежигүннери май мурнунуң социалистиг чарыжынга бирги черни алганнар. Ында 5 кижи ажылдап турар.

Звенонуң кежигүннери Май 1-ге чедир хой кажаазының адагаштарын кадап, бүгү ыяжын чонуп белеткээр дээн хүлээлгезин эрестиг күүсеткеннер. Апрель айның 29-та ук хүлээлге бүрүн күүсеттинген болгаш кажааның дөжээ салдынган.

Звенонуң кежигүннери Натпит, Шадрин, С. Багай-оол болгаш оон-даа өскелер майның чыскаалын 10 хонуктуң тудуг онаалдазын 150—175 хуу күүсеткенибиле байырлап эрттиргеннер.

С. БИИЛДЕЙ.

★ ★

Бижикке өөренип турарлар

Тес-Хем районнуң V. Шынза участогунда колхозчулар апрель 1-ден эгелеп хүн санында 2 шак иштинде эге школаның класында бижик бөлүмү өөренип эгелей бергеннер. Ук бөлүмнүң башкызы Раиса Саар номнар, кыдыраштар, карандаштар-биле бүрүн хандырып, сан, төрээн дыл кичээлдерин эки шынарлыг эрттирип турар.

Ук бөлүмде Долчаңмаа, Наачы олар кызып өөренип турарлар.

Ооң-биле чергелештир бижикке өөренириңден ойталаар, бодунуң билиин бедидиксевес кижилер база бар. Чижээ, колхозчу Натпит-оол үжен шаа-ла харлыг. Ам бижик билбес. Бижикке өөрен дээрге чай чок мен деп каар. Шак ындыг кижилер-биле Берт-Даг көдээ Соведи шыңгыы чугаалажып, бижикке өөредир дугайында чогуур хемчеглерни алыры чугула.

Ч. КУУРАНМАЙ.

Аарыгларга удур баш бурунгаар эмнээшкин

Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхозтуң ветеринария ажылдакчылары Васильев биле Өлзей олар малдың аарыгларга удур баш бурунгаар эмнээшкиннерин организастыг чорудуп турар. Апрельдің баштайгы чартыынга чедир 750 чылгы малдың каразанче сапка удур эмнерни сыкырткан, ооң түннелинде ол аарыгның демдектери чок болган. Бо ажылга чылгычылар Сагаан, Шериг-оол, Хураган-оол, Сундуй олар эки киришкеннер.

Колхозтуң ветеринария ажылдакчылары амгы үеде шаар малдың часкы шенелде эмнелгелерин база чедиишкинниг чорудуп турар.

С. СОТНАМ.

Чайның эки айларында

Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхозтуң будурулге планында бо чылын куш фермазындан 33 муң чуургалар алыры көрдүнген. Ферманың дагаа ажаакчызы Саая Серенмаа ол сорулганы күүседиринге бүзүрелдиг.

Фермада арыг-шевер байдал эки, ажаалда болгаш чемгерилде таарымчалыг тургустунган. Дагаалар чаа-ла чуургалап эгелээн март айда безин 1024, а апрельде 2400 чуургалар алдынган.

Чайның эки айларында сентябрьга чедир 33 мундан ажыг эки шынарлыг чуургаларны белеткээрин эш Серенмаа хүлээнип турар. Оон сөзү боттуг ажылхеректен карышпас.

М. ДЫЛАЙ.

Ортумак школаны колхозта тудуп эгелээн

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинге ортумак школаны колхозтуң тудугжулары тудуп эгелей берген. Чаа тудугга хереглээр материалдарны белеткээрин артель баштаар чери колдуунда хандырган.

Ортумак школаның тудуунга тулугжулар Куулар Дембрель, Кандан, Намчал, Чойган олар ең идепкейлиг киржип, ук школаны бо чылын ажыглалга киирер дээш чүткүлүг ажылдап турарлар.

Д. МААДЫР-ООЛ.

Совет эртем-техниканың болгаш культураның деңшилгезиниң күчүлүг чепсээ

Радионуң хүнү—бистиң чуртувуска чыл бүрүде-ле калбаа-биле демдеглеттинип эртер совет эртем-техниканың болгаш культураның ажылдакчыларының, радиога ынак кижилерниң болгаш радио дыннакчыларының хөй санныг армиязының байырлалының хүнү.

Бистиң Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс радиону хөгжүдеринче хүн бүрүнүң улуг кичээнгейин салып турар. Чүге дээрге, радио совет кижилерниң амыдырал чуртталгазынче ханы кирген.

Партияның XX съездизи радиону чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң хереэнге калбаа-биле ажыглаарын, радио-техниканы бүдүрүлгеге улам-на нептередирин чугулалап айыткан. Алдыгы беш чылдың дургузунда радио техниказының хөгжүлдезиниң талазы-биле улуг программаны күүседири көрдүнген. Радио станцияларының саны барык-ла ийи катап өзер, телевидение төптери каш катап көвүдээр, муңмун километр радиорелейлиг магистралдар туттунар, эртем-техниканың сөөлгү чедиишкиннери-биле дериттинген электроннуг приборлар болгаш янзы-бүрү аппараттар кылдынар. Бо сорулгаларны чедиишкиниг боттандырарынга эртемни улам хөгжүдери, чаа радио аппараттарын чогаадып кылыры, радиотехника пропагандазын чоннуң ортузунга улам-на калбартып чорудары негеттинип турар.

Бо чылын совет улус радионуң тыптып келгениниң бээр 63 чыл болган оюн демдеглеп эрттирип турар. 1895 чылдың майның 7-де орустун фичика-химия ниитилелиниң заседаниязында шылгарангай орус эртемден Попов бодунуң чогаанаяк инженер Бонч-Бруевичиге дааскан. Бо лабораторияны долгандыр радиотехниказының сонуургак чылары, бо талазы-биле тускай эртемниглер мөөннеттинип, улуг ажылдарны кылырынче эгелеп киринкен. Бо лаборатория орустуң бир дугааргы ПР-1 деп вакуумныг радиолампаны, ооң соонда генераторлуг электроннуг лампаны чогаадып үндүрген болгаш 1920 чылдың январь 15-те Москва биле Нижне-Город аразында радиотелефон дамчыштыр ең баштайгы дириг чугаалажышкын болдунган. Радиотелефоннуг дамчыдылга станциязының күжү улам-на улгадып, чурттун хөй-хөй хоорайлары-биле харылзажып турар апарган.

В. И. Ленин бо челиишкиннер дугайында инженер Бонч-Бруевичиге өөрүп четиргенин илеретпишаан, бүгү тала-биле деткиирин аазаан.

Бонч-Бруевичиге бижээн чагаазынга В. И. Ленин демир удазын дамчыштыр эвес радио дамчыдылгазының дугайында идеяны көдүргген. Ол идеяга үндезилээш Бонч-Бруевичиге удурткан лаборатория демир удазын дамчыштыр эвес радио дамчыдылгазын боттандырган. Ленин радиону «Саазын чок» болгаш «Ырак дивес» солун деп үнелээн.

Радио-техника эрткен үеним дургузунда дүргени-биле сайзыраан. Ам үеде Совет Эвилелинде—радиоастрономия, радиоспектроскопия, радиометреология, радиолокация, радионавигация ышкаш эртем-техниканың чаа адырлары күштүг сайзыраан.

Эрткен чылын совет эртемденнер Черниң бирги болгаш ийиги эдериншилерин октаргайже салып үнүргеш, эртем-техниканың хөгжүдезинге чаа үе-чаданы ажыткан. Ол кылымал эдериншилерни амгы үеним ең сайзырангай радиостанциялары-биле чепсеглээн, олар октаргайны шинчилээринге эртем талазы-биле үнелиг медээлерни берген.

Радио техниказы улус ажылагыйының хөй-хөй адырларында нептерээн болгаш оран камгалалының база бир күчүлүг чепсээ апарган.

Ам үеде Совет Эвилелинде 36.645 радио белдирлери, 23.837 муң радио дамчыдылга точкалары, 8.264 муң эфир приемниктери санаттынып турар. Алдыгы беш чылдың төнчүзүнде чуртту радиожуларын колдуунда доозары планда көрдүнген.

Совет радио партияның болгаш чазактың шиитпирлерин чонга таратып нептередиринге, эртем-техниканың, культураның чедиишкиннерин пропагандылаарынга, үлетпүр будурулгелерниң эгелекчи чаартыкчыларының мурнакчы арга-дуржулгаларын нептередиринге эң-не дүргген чепсек.

Ам үеде Совет Эвилелиниң төп радиодамчыдылгазы дүн-хүнде аңгы-аңгы программалар-биле 160 шак дамчыдылганы чорудуп турар. Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы радиостанциялары чурт иштинин улустарының база даштыкының 89 дылдарынга дамчыдылганы чорудуп турар. Дамчыдылганың ниити хемчээ дүн-хүнде 596 шак ажып турар. Бир дүн-хүннүң иштинде Москвадан «Сөөлгү медээлерним» 12 үндүрүлгезин дамчыдар. Төп радио дамчыдылгазы чурттун 30—35 хоорайларындан бир айның дургузунда 100-тен эвээш эвес концерттерни дамчыдып турар.

Бүгү-эвилелдиң радио дамчыдылгазы чурт иштинин болгаш даштыкы чурттарның радио дыннакчыларындан муң-муң чагааларны ап турар. Сөөлгү үш чылдарның дургузунда 1030 муң чагааларны алган. Радио дамчыдылгазы-биле кады бистиң чуртувуста телевидение көрүлгези чыл-чылда-ла өзүп калбарып турар. 1955 чылда телевидение көргүзүлгези 5604 шак болуп турган болза, 1957 чылда 19.585 шак чедир өскен.

Бистиң Тыва автономнуг областың ажылчы чоннарының амыдырал чуртталгазынче радио ханы сиңниккен. Ооң тодаргай барымдаазы болза, область колдуунда радиожуттунган. 1936 чылдан бээр бо кыска үеним дургузунда областың радиодамчыдылгазының шынары дыка сайзыраан. 1936 чылда радио дамчыдылгазынга чүгле чарлалдар, ооң соонда доктаалдар, шиитпирлер номчууру-биле кызыгаарланып турган болза, ам радио дамчыдылгазынга кирзе чогуур жанрлар колдуунда ажыглаттынып турар.

Областың радио дамчыдылгазының редакциязы бодунун хүн бүрү ажыл-чорудулгазын партия обкомунун, облкүүскомунун база ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында радио дамчыдылгазының болгаш телевидение талазы-биле Күрүне комитединиң дорт айтыышкыны-биле боттандырып турар. Сөөлгү ийи-үш чылдарның иштинде областың радио дамчыдылга редакциязы техника болгаш кадрлар талазы-биле дыка быжыккан. Чижээ, 1956 чылга чедир дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг чаңгыс-даа ажылдакчы чок турган болза, ам дээди эртемниг ийи, дооспаан дээди эртемниг 3 кадрлар бар апарган. Үн бижиир чаа аппараттар болгаш өске-даа техниктер-биле хандыртынган. Мурнунда дамчыдылга чаңгыс шак үргүлчүлээр турган болза, 1958 чылдың эгезинден эгелеп областа 1 шак 30 минута үргүлчүлээр болган.

Областың радио дамчыдылгазынга партияның болгаш чазактың доктаал шиитпирлерин, эртем-техниканың чедиишкиннерин пропагандалаары, областың үлетпүр будурулгелериниң, көдээ ажыл-агыйының чедиишкиннерин чырытпышаан, эгелекчи мурнакчыларның арга-дуржулгазын нептередири база литератураның, уран-чүүлдүн, музыканың чедиишкиннерин пропагандылаары колдап кирип турар.

Недель иштинин дамчыдылгазынга хөй-ле черни көдээ ажылагый ажылдакчыларынга, үлетпүр болгаш транспорт темаларынга, база марксизм-ленинизмниң теориязын өөренип турарларга дузалаар теория талазы-биле темалыг материалдарга дамчыдылгалар эгелеп турар. Хүн бүрүде-ле 20—28 минуталарда область иштинин сөөлгү медээзин бээр. Бистиң микрофонувуска партия, совет, хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, активчилери, көдээ ажыл-агыйының, үлетпүр будурулгелериниң эгелекчи чаартыкчылары, уран-чүүлдүн ажылдакчылары, чогаалчылар, школачылар, пионерлер боттарының ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалап берип турар. Ылаңгыя эрткен чылын болгаш бо чылдың эгезинде бистиң микрофонувуска областың болгаш районнарның партия, совет, хөй-ниити организацияларының болгаш ажыл-агый черлериниң удуртукчуларындан, көдээ ажыл-агыйның болгаш будурулгениң мурнакчыларындан дыка хөй эштер чүве чугаалаан, ылаңгыя колхоз даргаларындан эштер Самдан, Очур Астафьев, Мучаев, Ломаев, Үдерза, Дежнев, Шожун; көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң эштер Грецкий, Сальникова, Лыценков, Илья Кызыл-оол, Козакова; кадарчылар болгаш саанчылардан эштер Нефетова, Оюн Клара, Мыйдок, Чола, Сувак болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан. Ол ышкаш үлетпүр будурулге, транспорт черлериниң ажылдакчылары боттарының ажылының дугайын чугаалап берип турар. Оларның санынга эштер Макаренко, Каракулов, Ананин, Төмүр, Савинцев, Кара-Ашак, Бергер, Лущаев болгаш өскелер-даа кирер.

Эрткен чылын радио дамчыдылга редакциязы 5 муң ажыг информацияларны дамчыткан. 1957 чылдың бо үезинче чедир радио дыннакчыларындан 643 чагааларны алган болза, бо чылын 1400 чагааларны алган.

Бистиң областа радиофикацияның ажылы дүрген хөгжүп турар. Эрткен 13 чылдарның дургузунда радиоточкалары 12 катап, радиобелдирлери 5 ажыг катап өскен.

Ам 1958 чылда дыка хөй ажылдар радиожудулга шугуму-биле чоруттунар.

Чамдык чедиишкиниг ажылдар-биле чергелештир областың радиодамчыдылга редакциязының болгаш радио четкизинин дирекция черинин ажылдарында улуг четпестер барын демдеглээри чугула. Чүл дээрге, дамчыдып турар чамдык материалдарның утка-шынары амдаа кулу, радионун дыңналыры багай болуп турар. Оон ынай тыва музыканы эвээш дамчыдып турар бис, а опу эдип алырынга областа тыва музыкаларның чок болуп турары, күүседикчилерниң четпези улуу-биле шаптыктап турар. Радио дамчыдылгазының редакциязы болдунар-ла аргаларны хереглеп турган бо четпестерни эдер дээш ажылдап турар.

Т. ТАРЖА.

Областың радио дамчыдылга редакциязының кол редактору.

Совет садыгның чурумун хажыдып болбас

Областың культура эргелелиниң типографиязында Кызыл горпозунуң № 1 столоваязының буфеди бар, оон буфетчигинге мурнундан бөөр чеже-даа кижи солушкап. Сөөлгү үеде ында Ольга Быженкова ажылдап эгелээн. Бо аразында ол буфетти элээн улгаттырып, алгыткан болгаш типографияның база өске-даа организацияларның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары дүштеки чемни оон чемненип болур кылдыр таарыштырган.

Ындыг болза-даа ында ажылдап турар буфетчик ол байдалды четче ажыглап шыдавайн турар. Быженкованың бодалы болза, кандыг-даа түүлдерни түгле типографияның ажылчыннарынга садарын бодаар. Ол буфеттиң буфетчиги Быженкова столоваядан болгаш оон складындан ажыт-чем: чигир, сүт, үс, колбаса, пиво болгаш өске-даа продуктуларны үш коллективтиң адынга ап турар. Ынчаарга алган түүлдерин түгле типография ажылчыннарынга садар хөөннүг. Тодаргайлаарга апрель айның 16-да буфетке чигир болгаш сүт келген. Ону садып алыр дээш аңда типографияның болгаш «Шын», «Сылдысчыгаш» солуннарының ажылдакчылары база эвлер өзугаар тургулап алганнар.

Ынчалзажок буфетчик аңаа совет садыгның чурумун каржызы-биле үрөөн. Шаңгыя типографияның кассири Чудаева өске чоннуң хереглелин бодавайн чигирни 10 килограмм чедир дензилеп алган. Ынчангаш өске улустарга чедишпейн барган.

Апрель 26-да ол буфетке сүт эккелген, база редакциялар ажылдакчылары болгаш өске-даа кижилер сүт садып алыр дээш баарга «сүт чок, сливка бар, ону садып ап болур силер» деп мегелээш чорудупкан. Кажан кежээ 4 шакта ажыл шагы төне бергенде улустар сүт түдүп алгаш чоруп турар апарган. Ам-на сүт сада берген-дир дээш чеде бээримге буфеттиң иштинден тырткыыштанып алган 30 ажыг бедонга сүттү санап салып алган типографияның аштакчызы Мезова-биле санап куткан турлар.

Ол ынчап турда цинкографияда ажылдап турар ады билдинмес кижи келгеш эжикти сокташтарга Мезова ажыткаш ону киирип алгаш, «түге демин-не келбес сен, оглум, сүт төне берген черге келген-дир сен, оода бир улуг стакан хире-даа сүт арткан чадавас кудуп берип көр, Ольга!» дээш, бистерни кинрбейн барган.

Оон-биле кады типографияның чамдык ажылдакчылары Чемков, Бражников суглар база буфетчикке дорт айтыышкынны бере бөөр таварылгалар барын база-ла чөп деп санап болбас.

Хостуг, культурлуг садыг болгаш буфет, столовая, чайная черлеринге шак ындыг ылгалдыг болгаш аралай садар чорукту болдурбайн, харын кандыг-даа аъш-чем аймаан садып алыкчыларга шуптузун бир дөмей кылдыр садып, совет садыгның чурумун шыңгыы сагыыры буфетчик эш Быженковадан шыңгыы негеттинип турар.

Я. ОЮН.

Чаа тургустунган организация

Бистиң Боммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс совет кижилериң чаагай чоруунуң дугайында доктаамал сагыш салып турар.

Бистиң чуртувуста караа көзүлбес кижилериң Бүгү-россий ниитилели бар. Ол ниитилелдиң эге организациязы бистиң Тыва области бо чылын организастаттынган. Ук организация Кызыл хоорайның социал-хандырылга килдизиниң ажылдап турар бажыңында (Кочетов кудумчузунуң № 15) туруп турар.

Организацияның сорулгазы болза, области караа көзүлбес кижилерни тодаргайлаар болгаш ниитилелдиң кежигүннерине оларны киирери болуп турар. Караа көзүлбестерниң Бүгү-россий ниитилелиниң кежигүннерине ол талазы-биле түгле I—II бөлүктүң инвалидтери кирер. Олар үндүрүглерден хостаттырар, чамдык чиигелделерлиг болур база радиофикацияны болгаш хоорай иштиниң транспортун халас ажыглаар эргелиг.

Амгы үеде бистиң эге организациявыс 62 кежигүннерлиг. Оларның иштинден 19 кижи инвалидтер бажыңында күрүнениң долу хандырылгазында турарлар.

Караа көзүлбестерниң ниитилелиниң области чаа тургустунуп турар организациязының ажылынга массаның, чер-чер Советтериниң дузаламчызы херек. Ук организация тускай ажылдаар черлиг, клубтуг болур ужурлуг. Ол бисте амдызында чок. Ынчалза-даа амгы ажылдап турар черивиске чамдык массалыг ажылдарны организастаан бис. Ниитилелдиң кежигүннериниң баштайгы хуралдары болгулаан. Оларга делегей байдалының дугайында лекцияны номчуп берген. Совет Эвилелиниң болгаш областың ажылагый, культура тургузуушкунунуң чедиишкиннериниң дугайында чаа-чаа медээлерни солуннардан кежигүннерге номчуп бөөрин организастап турар. Моон соңгаар ындыг ажылдарны улам күштелдирер болгаш ниитилелдиң кежигүннериниң кылып болур ажылдарының аайы-биле артельдерни-даа организастаары чугула.

Караа көзүлбес апарган школа назыыларга дузаламчы көргүзер акша-хөреңги база-ла көрдүнген болгаш лагерьлерге дыштанылга бажыңнарынга баар чамдык путевкаларны бөөр. Школа назыны четпээннерге байырлалдар үезинде белектер бөөринге хөреңги көрдүнген, а чамдык таварылгада караа көзүлбестерге дедир эгитпес дузаламчы берип болур.

Караа көзүлбес апарган кижилериниң ажылдаарынга болгаш чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп бөөр аргалар бистиң чуртувуста бар.

В. ЧУДИНОВА,
Караа көзүлбестериниң Бүгү-россий ниитилелиниң Кызылда эге организациязының секретары.

Белеткелдер планнарын чедиишкинниг күүседип турар

Барыын-Хемчик райпозунуң белеткелдер конторазының ажылдакчылары белеткелдер планнарын чедиишкинниг күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар. Ниитизи-биле 384 санныг улуг, биче алгы садып алыр планын бо чылдың баштайгы кварталында 537 санныг кылдыр күүседкен, 6 муң рубльдиң өлүк түүлүн киирип алыр тургаш, 9 муң рубль өртектиг өлүктү белеткээн.

Белеткелдер конторазының «Кызыл тараачын» колхозта төлээзи эш Хүргүл-оол, «Большевик» колхозта—эш Комбу, «Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелинде — эш Соломатов олар белеткелдер планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседип, колхозтарның болгаш колхозчуларның ортузунга эки ажылдааннар.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Номчукчуладның биске бижээни

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунда яслиде 25 уруглар бар. Оларның авалары колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап, улуг ажылдарны бүдүрүп турарлар. Бичии чаштарның кижизидикчизи комсомолчу Тюлюш Шагдыр уругларны эки ажаап, оларның иелерингe мактадып келген.

Т. ДАМБАЖЫК.

* * *

Таңды районда «Злегес» совхозтуң хойжузу 60 харлыг Ойбак-кара чечен чугаа чугаалаарынга ынак кижи. Ойбак-кара школачыларга солун чугааларны чугаалап берип чоруур. Школачылар аңаа кончуг ынак. Ол түгле чечен чугаалар эвес, малды канчаар ажаап, кадарарын уругларга чугаалап берип чоруур.

В. ОММУҢ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда «Мурнакчы» деп хана солун доктаамал үнүп турар. Эрткен чылын он бир, бо чылын дерт номер үнген. Колхозтуң ажыл-агыйында чедиишкиннерни болгаш четпестерни хана солун үргүлчү чырыдып келген.

Я. ОНДАР.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунда школаның өреникчилери артельдиң ажыл-агыйынга улуг дузаны көргүзүп турар. Чоокта чаа школаның директору Шатаевтиң удуртулгазы-биле шеф организастааш, колхозтуң бир улуг тараа складын аштап бергеннер.

Т. ШЫЫРАП.

* * *

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң эш Мырлаага баштаткан транспорт бригадазы ырак тайгаларда малчыннарже бараан чедиреринбиле райпо-биле керээ чарган. Бригада 40 тонна бараанны фермаларда садыгларга чедирер. 260 чарыларлыг 32 колхозчулар ыракта фермаларже үнүпкен.

Б. МАҢГЫСТАЙ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозунуң малы кыштан хүр ашкан, ам чазагларда одарлап турар. Шээр малдың чазагларында хураганнар киирер 5 чаа кажааны туткан болгаш 3 кажааны септеп кылган. Малдың чаш төлү менди алдынып турар.

О. МУНЗУК.

Меринос хураганнар менди

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хойжузу эш Шаравин хойнуң часкы ажаалгазын күштелдирип, одарладыышкынын организастыг чорудуп турар. Баштайгы үеде төрээн 300 меринос хойлардан 300 хураганнарны менди дорукдуруп келген. Хураганнар чылыг, курган кажаа-биле хандыртынган.

М. МАЖАА.

Дус бүдүрүлгезинде

Тес-Хем районнуң Дус-Хөл бүдүрүлгезинин ажылчыннары эрткен чылын 400 тонна дус казар планын 1200 тонна кылдыр күүседткеннер.

Коллективтиң кежигүннери бо чылын областа 2 мун тонна дусту бөөр дээш хайныышкынныг ажылдап турарлар. Бүдүрүлге чериниң дуржулгалыг ажылчыны Болат болгаш оон-даа өскелер хүннүң ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

С. БАДЫРАА.

94 мун 700 рубль орулга

Тожу районнуң «Май 1-зи» колхозунуң дилги ажаакчызы эш Чыматай 1956 чылда төрээн 12 дилгилерден 32, 1957 чылда 22 кыс дилгилернинң 59 оолдарын менди өстүрген. Артель дилги ажылындан 94 мун 700 рубльдиң орулгалын алган.

А. ДОРЖУ.

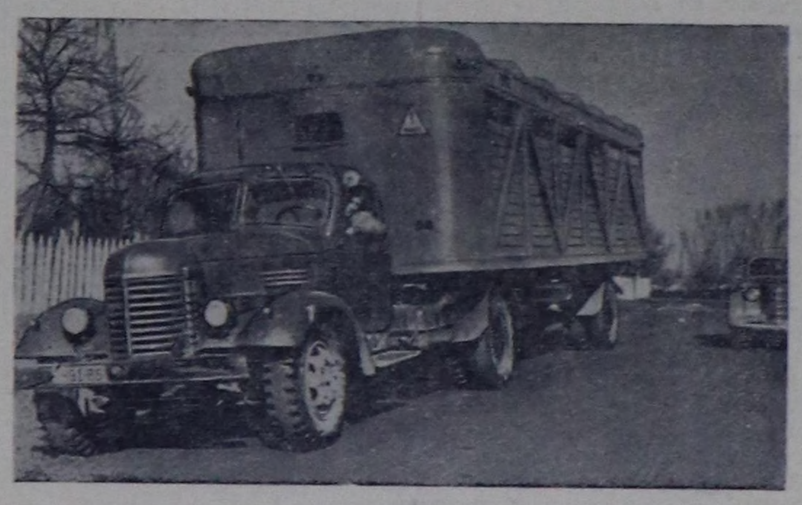

Винницкая область. Калиновскиниң септелге-механика заводу эзт комбинадынче мыйыстыг бода мал сөөрттүр үгектиг автомашинаны хөйү-биле үндүрүп турар апарган. Ырак хемчээлдиг черлерге машина бүрүзү 25 баш малды сөөрттүр болур.

Чурукта: үгектиг чаа автомашина.

Фото Е. Копыттыы. СЭТА-ның фотохрониказы.

Автотранспорт контораларының ажылын үлегерлиг организастаар

Чүк сөөрттүр болгаш пассажирлер аргыштырар планнарын хуусаа бетинде күүседир, кывар, чаар материалдарны камнаар, автомашиналарның ажыглалын экижидер дээш бо чылдың баштайгы кварталында Тыва автотрест эргелелиниң системазында чолаачылар, ажылчыннар шудургу ажылданнар. Бистиң областың автотрест эргелелиниң Минусинск АТК-зының чолаачылары болгаш ажылчыннары боттарының планнарын тонна талазы-биле 115,5 хуу, тонна-километр талазы-биле 107,8 хуу, Кызыл АТК-зы-тонна талазы-биле 125,7 хуу, тонна-километр талазы-биле 148,1 хуу, пассажирлер аргыштырар талазы-биле 102,6 хуу күүседткеннер.

Боттарының планнарын күүселир талазы-биле Кызыл-Мажалык болгаш Чадаана АТК-ларының коллективтери база дээре түннелдерни чедип алганнар. Бо чылдың баштайгы кварталында боттарының планнарын чедиишкинниг күүседткен автотранспорт контораларының элээн хөй чолаачылары чүк сөөрттүрүнүң база пассажирлер аргыштырарының планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседткилээннер. Кызылдың ийиги АТК-зының чолаачылары эштер Сельдимешев, Беликов, бирги чүк АТК-зында эш Кара-Ашак, Кызыл-Мажалык АТК-зында эш Леонов болгаш өске-даа чолаачылар социалистиг чарышка тиилекчилер болганнар.

Автотрест эргелелиниң конторалары ниитизи-биле боттарының планнарын баштайгы кварталда күүседткен-даа болза, чамдык АТК-ларның ажылында улуг четпестер бар. Чижээ, мурнунда дээре ажылдыг турган Кызылдың № 1 чүк АТК-зы (начальниги эш Набоков) чүк сөөрттүлгезиниң планын тонна талазы-биле түгле 76,5 хуу, тонна-километр талазы-биле 95 хуу күүседткен. Планын ол АТК-ның чедир күүседип шыдавайн барганының кол чылдагааны түдел дизе, автопарктың ажылынга улургулганы кошкатканында, чолаачылар, слесарьлар, токарьлар ортузунга социалистиг чарышты четпес организастаанында.

Областың Каа-Хем, Эрзин, Тес-Хем, Бии-Хем районнарының школаларынга одаар ыяшты сөөрттүп бөөр хүлээлгезин Кызылдың № 1 чүк АТК-зы дыка четпес күүседип келген. Оон-биле чергелештир, чамдык районнарның улус өөредилге килдистери, областың улус өөредилгезиниң килдизиниң эргелекчизи эш Болдуроол, ол ышкаш областың калык камгалал килдизиниң эргелекчизи эш Любимов олар одаар түүлдүң сөөрттүлгезиниң чагыгларын чогуур үезинде бербейн келгеннер.

Одаар ыяшты белеткеп турар тайга-биле школалар азы эмнелге черлериниң аразында орукту автомашиналар чоруур кылдыр септеп кылырынче кичээнгей салдынмайн келген. Ол чорук ыяш сөөрттүлгезинге немелде мооңдакты тургузуп, автотранспорт контораларының база тус-тус школаларның, эмнелге черлериниң ажылынга таарымча чок болуп турар.

Районнарже бараан сөөрттүлгезиниң талазы-биле четпестер бар. Кызылдың садыг базазы бараан сөөрттүлгезиниң плаңын, графигин автотрест эргелелинге амга чедир бербээн. Кызылдан бараан түдүрген автомашиналар районнарга чеде бөөрге, ажыл шагы төнген дээш барааннарны хүлээп албас чоруку чамдык хереглекчилер ниитилелдери болдуруп турар.

Чүк сөөрттүлгезинде болгаш пассажирлер аргыштырарында бо четпестерни шиитпирлиг чайладыр болгаш автотранспорт контораларының таарымчалыг ажылдаарынга бүгү эргежок чугула байдалдарны тургузар херек.

К. ТУГАРЖЫК.

Автотранспорттуң ажыглалын экижидер

Бай-Тайга районда «Дөң-Терек» көдээ ажыл-агый артелиниң чолаачызы эш Чочак колхозтуң автомашиназын ам алды чылдарның дургузунда башкарып келген. Бо аразында автомашинаны башкарарының чурумун ол чаңгыс-даа катап үрел көрбээн. Чүк сөөрттүлгезиниң планын ай санында ажыр күүседип, ылаңгыя тудуг материалдарын сөөрттүп алырынга эң идепкейлиг киржип келген.

Май 1-ге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш эш Чочак бодунуң нормазын хүн-бүрүде 200 хуу чедир күүсетпишаан, автомашинаның ажыглалын экижидип, кывар, чаар материалдарны камназарын чедип ап турар.

С. ОЧУР.

* * *

Область төвү Кызыл хоорай түгле чыл санында эвес, харын ай, квартал бүрүзүнде өзүп турар. Пролетарская деп чаа кудумчу сөөлгү чылдарда бистиң хоорайывыста тыптып келген. Ында эвээш эвес чурттакчылар бар. Ындыг болза-даа, хоорай иштиниң автобустары ол кудумчуга четпейн, а түгле «Восток» деп кинотеатрның дужундан дедир хоорай иштинче ээп турар.

Автобус доктаар черни Пролетарская кудумчузунга чедир тургузар дугайында ук кудумчуның чурттакчыларының негелдезин Кызылдың пассажир АТК-зы хереке албайн келген. Пассажирлерниң бо чөптүг негелдезин автотранспорт конторазы, оон начальниги эш Макаренко хандырар ужурлуг.

С. САНДАН.

* * *

Улуг-Хем район болза, бистиң областың эң улуг районнарының бирээзи. Амгы үеде ол районда 9 колхозтар, бир совхоз, 16 школалар бар. Девискээр талазы-биле ол база делгем. Кызылдың № 1 чүк АТК-зының салбыры Шагаан-Арыг хоорайда бар.

Ынчангаш, колхозтар аразынга пассажирлер аргыштырар такси машинаны тускайлаар дугайында колхозчуларның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниг-леринин хөй санныг негелдерин турган. Чоннуң бо негелдезин чогумчалыг кылдыр шиитпирлээри амга чедир саадап турар.

К. БУДУК-ООЛ.

* * *

Өвүрнүң төвү Хандагайты суурнуң болгаш Кызыл хоорайның аразынга пассажирлерни самолет-биле аргыштырар дугайында айтырыг моон мурнунда шиитпирлеттинген турган. Ындыг болза-даа, пассажирлерни шак ынчаар аргыштырары амга чедир эки организастаттынмаан болуп турар.

Ырак район болур Өвүр болгаш Кызыл аразынга пассажирлерни аргыштырарын таарымчалыг организастаарынче кичээнгейни угландырза чогуур.

М. ДАВАА.

ЧОГААДЫЛГА АЖЫЛДАРЫН ДЫҢЗЫДАР

Совет литература чоннуң амыдыралы-биле ханы харылзаалыг болгаш аңаа бараан болуп турары-биле күштүг. Ол харылзааны улам дыңзыдар дугайында партийжи айтыышкынны совет чогаалчылар Н. С. Хрущевтүң «Улустуң амыдыралы-биле литератураның болгаш уран-түүлүң ханы харылзаазы дээш» деп түүлүн дамчыштыр алган. Бистиң литература ажылчы чоннарның ниити хөрээниң кеззэ, а совет чогаалчылар бистиң Боммунистиг партиявыстың дузалакчылары болур деп ында айыттынган. Бо сорулгаларны совет чогаалчылар билип, оларны херек кырынга боттандырып, совет улустуң мурнунга шынчы болурун ораладып турар.

Совет чогаалчылар боттарының чогаадылга ажылдарын дыңзыдып, амгы үениң тыныжы-биле холбаштырып, совет кижилериң тургузукчу күш-ажылын, оларның амыдыралын, чаагай байдалын, сагыш-сеткилин илередип турар чогаалдарны—романнарны, тоожуларны, шиилерни, шүлүктерни бижип турар. Ол чогаалдар номчукчуларның салдынныкпас номнары болуп турар. Ындыг чогаалдар түгле бижиттинген дылының кырынга алдаржып турар эвес, харын улуг оранның бүгү булуннарында улустарның ынак чогаалдары болуп нептерээн. Оларны хөй-хөй дылдарның кырынче очулдуруп, кино-чуруктар кылып, бүгү ниитиниң болдуруп турар. Партияның болгаш чазактың литература дугайында сагыш салып турарының база бир чижээн — РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң тургузары-биле Организастыг Комитетти тургузуп, ону федерацияның хөй национал улустарының улуг-даа, биче-даа литератураларының төп штавы болдуруп турарындан көрүп болур. Оргкомитет Россияның чогаалчыларының бирги съездизинге белеткелдер ажылын чорудуп турар. Аңаа белеткелдер тус-тус автономнуг республикаларда, крайларда, областарда чоруп, ол чорук чогаалчыларның организастыг болгаш чогаадылгалыг ажылдарын дузалажып турарының түннелинде чаа-чаа чогаалдар «Улуг-Хем» деп альманахтың сөөлгү дугаарларынга үнгүлээн болгаш тускай номнар кылдыр парлаттынгылаан. Оларны номчукчулар үнелеп көрүп, боттарының саналоналын берип турар.

Сөөлгү чылдарда «Араттың сөзү» деп тоожунуң бирги болгаш ийиги номнары түүлде тыва дыл кырынга эвес, харын орус дыл кырында үнүп турар. Ийи дугаар ном «Совет чогаалчы» деп ном үндүрер черге тускай ном кылдыр үнген, ону номчукчулар сонуургал-биле номчуп турар. Оон дугайында Вл. Кузнецов «Огонек» деп журналдың сес дугаарында мынчап бижээн: «Ам ийи дугаар ном үнүп келген-дир. Салчак Токаның тоожузу—Тыва чечен прозаның бирги улуг чогаалы болур. Тыва улустуң төлептиг чогаадылгазы бооп, ол чогаал хөй национал-дыг совет литературага кирип, тыва улустуң бодал-күзелин болгаш чүткүлдерин билип алырынга дузалап турар».

Тыванның ном үндүрер чери тоожунуң ийи номун каткаш, орус дыл кырынга чаңгыс ном кылдыр үндүрүп турар. Оон очулгазын базала А. Тэмир (Пальмбах) кылган. С. Тока ам үш дугаар номун бижип турар болгаш оон адын «Чаа Тыва» дээр деп бодап турар. Ук чогаал келир чылын доозулган турар. Ында тыва улустуң революстуг демиселиниң чылдарында бооп турган болуушкуннарны чырыып турар.

Бо чылын С. Пюрбюнүн, С. Сарыг-оолдуң, О. Саган-оолдуң, Б. Хөвенмейниң, О. Сувакпиттин, К. Будажының чогаалдары тускай номнар кылдыр үнер. Оларның чамдыктары бүдүрүлгеже кирип турар. Олардан аңгыда «Улуг-Хем» деп альманахтың 14 дугаары тыва дыл кырынга, 4 дугаары орус дыл кырынга үнер. Ол дугаарларга Ю. Кюнзегештиң, С. Сүрүн-оолдуң, М. Кенин-Лопсанның, О. Биче-оолдуң, М. Идам-Сюрюнүн, С. Тамбаның болгаш эгелеп чоруур өске-даа чогаалчыларның сөөлгү үеде бижээн чаа чогаалдары парлаттынар. Тыва дыл кырынга үнер альманахка О. Саган-оолдуң, С. Сарыг-оолдуң бижип турары Тыванның социалистиг чаартылгазының дугайында уран-чечен кинонуң чогаалы база үнер. Ол ажыл колдуунда дооступ турар. Бистиң чогаалчыларның чогаадылга ажылдарын допчулаарга мындыгдыр.

Тыва литератураның чогаалдарын тургузар дугайында чамдык ажылдар кылдынып, чогаалчыларның чогаадылга ажылы идепкейжип, сөөлгү үеде тургустунуп турар чогаалдарның идейлиг утказы, чечен шынары белип турар-даа болза, чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының организастыг ажылында, тус-тус чогаалчыларның чогаадылга ажылдарында четпестер хөй болгаш оларны болдурбас дугайында хемчеглер алыры негеттинип турар.

Совет литератураның мурнунда турар кол-кол сорулгаларны бодаап, ол талазы-биле бистиң чогаалчыларның чогаадылга ажылдарын деннеп көөрге, тыва чогаалчылар шыңгыырал чок ажылдап турары илдең. Шынап-ла, амгы үе аажок бедик көдүрлүүшкүннер-биле долган, улуг болуушкуннар-биле байлак, чурт болгаш совет улус, ажылчы чоннар кайгамчык ажылдарны кылып турар. Үлетпүрү эде тургузуп, бо талазы-биле чедиишкиннерни чаалап ап турар. Көдээ ажыл-агыйның продукциязын элбедир, ылаңгыя чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эзт, сүт, саржаг талазы-биле Американы четкеш эртер дээш кызымак ажылдар чоруттунуп турар.

Ажылчы чоннарның амыдырал, чурттагазын улам экижидер, оларны чурттаар бажыңнар-биле бүрүн хандырар дугайында сорулгалар салдынып турар. Бо бүгү сорулгаларны боттандырар дээш совет кижилер сагыш-сеткилин, күш-ажылын харам чокка берип турар.

Совет кижилер Тыванның колхозчу тараалар шөлдеринде, ажылчын суурларында, өзүп турар хоорайларында, шахталарда, бүдүрүлгелерде кызымак ажылдап турарлар. Оларның ажылынын, чурттагазының дугайында, оларның сорулгаларын күүседири дээш демиселдериниң дугайында тыва чогаалчыларының чогаалдары—рассказтары, очерктери, шүлүктери, ырлары—эвээш бооп турар. Сан талазы-биле эвээш боордан аңгыда, оон темазы кызыы, чечени куду бооп турар түүл база бар. Мындыг байдалдың чылдагааннарын чогаалчыларның боттарындан тывар апаар. Бо талазы-биле чогаалчылар амыдыралдың иштинче кирбес, көдээ үнмес дээр дугайында чемелерни дыңнап турар. Ындыг-даа болза, бо база-ла эң чугула чылдагаан эвес. Чүл дээрге, бистиң чогаалчыларда үргүлчү көдээ үнүп, колхозтар кезип турар эштер база-ла бар болгай. Бо талазы-биле Л. Чадамбаны, О. Сувакпитти, С. Тамбаны буруудадып болбас. Көдээде чурттап, ажылдап турар чогаалчыларывыс база бар. Моон ап көөрге, амгы үеде хамык ужур болза, чогаалчыларның боттары сорулга биле мергежилди холбаарындан, чоннуң хереэнге бараан бооп турар бис, чогаалдарывысты номчукчулар манап турар, күзеп турар деп чүвени билгеш ажылдаарындан хамааржыр.

Бистиң чогаалдарывыс чонга хереглиг деп билип турар боттарының чогаалдарын тургузуп, ол дээш кызып ажылдап турар. Сорулга бедээн тудум, оларның ажылдап турары шыңгыырап турар. Ынчаарга бо сорулганы чугулага көрбейн турар чогаалчыларда байдал өске. Олар чылчылы-биле чогаал биживейн, бо талазы-биле негелдени боттарының хайгаарал чок көөрү-биле, хамаан чок кылдыр бодаары-биле харылап, олар тоомча бодавайн, ыыт чок туруп турарлар. Ында чамдык чогаалчыларның шушпени, сагыш човангыр эвези илереп турар. Чоннуң хереэнге дузалакчы болурунга сагыш салыры сургаал хереглевес ышкаш. Эвилелдиң кежигүнү хүлээлге чаягаар-ла оларны бижиприче албадай берги дег.

Оон аңгыда бистиң чогаалчыларның чогаадылгалыг ажылдарын ниитизи-биле алырга, чамдык чогаалчылар эки темаларны шилип алгаш, оларны чараш, солун кылдыр хевирлеп шыдавайн турар, чурумалдарлыг эвес бооп турар. А чамдык чогаалчылар чурттун ниити хөгжүлдезинге, чоннуң амыдыралынга холбаштыр бодаарга, ужурдузазы хензиг, таварылга бооп көстүр темаларны шилип алгаш, оларны чогаал кылдыр хевирлеп турар. Бо бүгү байдалдар чамдык чогаалчыларның мергежилдериниң, ниити билиглериниң деннелиниң четпезин чугаалап турар.

Үениң байдалындан, культурлуг хөгжүлдеден хожудавас төлөде, амыдыралдан өөренип, оон сорулгаларынга бодун белеткээри, чечен чогаал талазы-биле болгаш ниити билиглер талазы-биле боттарын чепсеглээри чугула. Совет литератураның мурнунга партияның салган сорулгалары чоннуң амыдыралы-биле ханы харылзаалыг болгаш, социалистиг шыныг байдалдың байлактарын болгаш хөй-хөй талаларын шын кылдыр көргүзерин, Совет улустуң амгы сорулгаларын, оон чүткүлдерин чырыткылыг өвүр-хевирлер дамчыштыр, караккa тода көстүп келир кылдыр көргүзерин литературадан, уран-түүлден, совет чогаалчылардан негеп турар. Аңаа чогаалчы бүрүзү боттуг чогаадылгалыг ажыл-биле, чогаалдар-биле харылаар ужурлуг. Совет литератураның эң аныяк отряды—тыва чогаалчылар чаа-чаа чогаалдар-биле, кызымак чогаадылга ажылы-биле аңаа харылаарлар.

О. САГАН-ООЛ.

К. Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 140 чыл болганынга

БУХАРЕСТ. (СЭТА). К. Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 140 чыл болган оюн Румын Улус Республикада калбаа-биле демдеглеп турар. Делегей пролетариадының улуг башкызының амыдыралчуртталгазынга болгаш ажыл-чорудулгазынга тураскаатка редакцияның мурнуку үүлдерин болгаш өске-даа материалдарны бо хүн-биле холбаштыр бүгү-ле төп солуннар парлаан.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстің чогаалдарынга румын ажылчы чоннар кайгамчык улуг сонуургалын илередип турар. Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда РУР-нуң күрүнеңиң политиктиг литература номнары үндүрер чери Карл Маркстың 13 чогаалдарын 920 муң ажыг экземпляр тиражтыг кылдыр үндүрген.

Эрткен чылын К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстің чогаалдарын 30 томнарга үндүрүп өгелээн. Баштайгы томнар шагда-ла үнген. Бо чылын үшкү болгаш дөрткү томнарны үндүрер.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII съездизиниң ийиги сессиязының ажыттынганы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканы болза: Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII съездизиниң ийиги сессиязы май 5-те Пекинде ажыттынган.

Сессияның хүн чурумунуң кол айтырыглары:

1. ККП ТК-ның отчет илеткели (илеткелчи эш Лю Шао-ци).

2. Аңгы-аңгы чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвага болган чөвүлел хуралының дугайында илеткел (илеткелчи эш Дэн Сяо-пин).

3. 1956—1967 чылларда КУР-нуң көдээ ажыл-агайын хөгжүдериниң кол байдалдарын чугаалажып көөрү болгаш хүлээп алыры (чаарты көрген төлевилел).

Сессияның ажылында 1 муң ажыг бадылаар болгаш чөвүлээр өргелиг төлээлер киржип турар.

Хоорайларның болгаш уезділерниң партия комитеттериниң чамдык секретарьлары, район комитеттериниң, улуг хоорайларның партия комитеттериниң секретарьлары, бүдүрүлгелерниң партия комитеттериниң болгаш эге организацияларның секретарьлары, күрүне албан черлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары болгаш Кыдаттың Улустуң хосталга армиязының шериг албанныглары сессияда олуржуп турар.

ССРЭ-ниң улустарының танцылары Нью-Йорк операзының сценазында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң улустуң танцызының күрүне ансамбли Нью-Йоркка бодунуң оюннарын көргүзериниң баштайгы эзлчээн дооскан.

Американың эң улуг хоорайынга совет артистериниң оюннарының баштайгы үш недельдери улусчу совет уран-чүүлдүң калбак көргүзүү болган. Ансамбльдиң оюн көргүзүп турганы «Метрополитэн» дээр доктаамал операның АКШ-та карачаңгыс өң улуг, 3800 көрүкчүлер олурар залын улустар кежээниң-не долдур олуруптар турган.

Ансамбльдиң бүгү концерттери изиг адыш часкаашкыны-биле эрттип турган болгаш күүседикчилериниң алдары дээш диниттиг адыш часкаашкынары-биле өскерилге чок дооступ турган.

Ансамбльдиң май 3-теги чээрби бирги түүнел концерти америк көрүкчүлерге кайгамчык солун болган. Ансамбльдиң танцычыларын болгаш ооң удуртукчузу ССРЭ-ниң улустуң артизи Игорь Моисеевти сценаже каш-даа удаа кыйгырганының соонда совет артистер украин костюмнерин кедип алгаш, Американың улустуң «Сквэр дэнс» дээр танцызын көрүкчүлер билбейн турда хенертен ойнап үнүп келгеннер. Адыштарын аялгалыг чүве дег кылдыр, көрүкчүлер диниттиг адыш часкаай бээрге музыка барык дыңналбайн турган. Байырлаашкынче шилчип турар кыйгылар болгаш адыш часкаашкыннары он беш минута үргүлчүлээн. Совет танцычыларга өскерилге чок чылыг хүлээп алышкынны көргүзүп турган нью-йоркчу көрүкчүлерге чоокшулап чеде бергеш, ансамбльдиң артистери бир демниг адыш часкаашкыны-биле харыылзаннар. Совет артистер нью-йоркчулар-биле база дагыр ужуражырлар. Монреальга, Торонтога, Детройтка, Чикагога, Лос-Анжелоска, Сан-Францискога, Сан-Луиге, Кливлендиге, Филадельфияга, Бостонга болгаш Вашингтонга оюннар көргүскениниң соонда олар июньниң ортан үезинде «Кэдисон скуэр гарден» дээр 12 муң көрүкчүлер кирер ажык спорт залынга база бир дөрт концерттерни көргүзерлер.

Ансамбльдиң коллективи май 4-те Канаданың Монреаль дээр хоорайынче чорупкан.

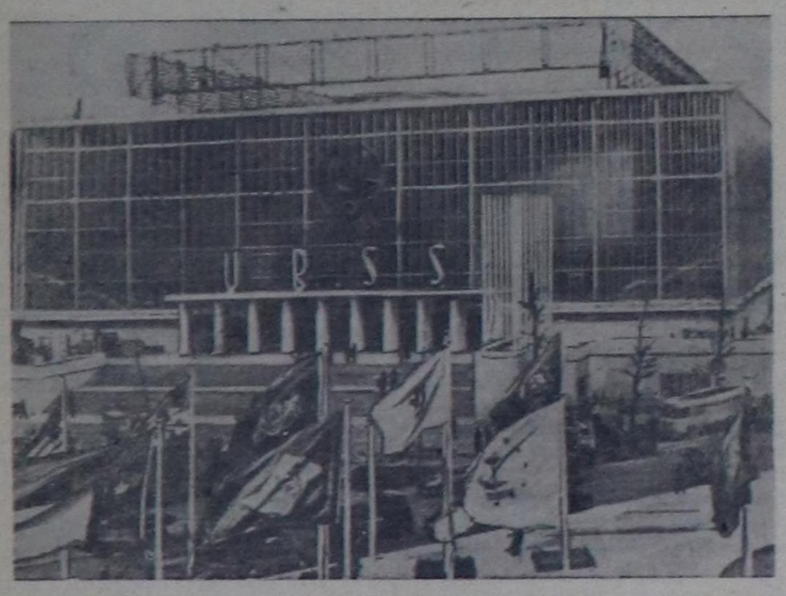

Бельгияның Брюссельде бүгү делегей делгелгези. Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң павильону.

Чурукта: Алжирниң хосталга армиязының бөлүк дайынчылары. «Фрейе вельт» деп немец журналдан фото.

Ядролуг чепсекти шенээринге удур Сан-Францискога болган чыскаал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сан-Францискодан парлалга дыңнадыгларын өзугаар алырга, Ооҗум океанның районунга ядролуг чепсектиң шенелделерин Каттышкан Штаттарның чорудар дээнинге удурланыышкынның чыскаалы ацаа болган. Ядролуг чепсектиң шенелделерин күш чок болдурар дээш демиселдин Соңгу-Калифорния комитединиң 400 чыгам бежингүннери чыскаалга киришкен.

Шенелде ядролуг чазыллыгларны соксадыр деп кыйгырыглыг телеграмманы чыскаалганнар президент Эйзенхауэрге ужурлуг ядролуг чепсектиң шенелделерин дурген күш чок болдурарынга бодунуң эрге-чагыргазын президент ажыглазын» деп негелде телеграммада кирген.

«Ол хемчегларни алырын негеп тур бис, чүге дээрге, радиоактивтиг тунукка артынчылар кижилериниң кадынга өлүмнүг саңдарлыг, чүге дээрге, шенелделер бистиң кожаларывыстың бистерге бүүрүвес чоруун хайныктырып турар, чүге дээрге, ол шенелделерни соксадыры делегейниң айтырыгларын тайбың шиитпирлээринче орукка баштайгы боттуг базым чорудуп берген. «Ооҗум океанга өгелээр болур ийик» деп телеграммада чугаалаан.

Субандрионуң медеглели

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияның даштыкы херектер министри Субандрио май 3-те АКШ-тың элчини Говард Джонсту хүлээп алган болгаш индонези-америк харылзааларының айтырыгларының талазы-биле беседаны ооң-биле кылган.

Индонезияга удур американнарның чорудуп турары хоралакчы ажыл-чорудулганың барының дугайында медээлерни болгаш бүзүредилгелерни америк элчинге Субандрио көргүскен болгаш АКШ-тың Индонезияга хамаарыштыр экономиктиг эрге-ажыктарынга ол чорук багай үрүктарлыг болуп чадавас дээрзин айыткан деп ПИА агентилели дамчыткан. Индонези үймээнчилер американнардан болгаш чанкайшичилерден чепсекти, самолеттарны болгаш оон туржук ужудукчуларны ап турарының бүзүредилгелерин Джонска Субандрио көргүскен.

Джонс-биле ужурашканының соонда болган парлалга конференциязынга чүве чугаалап турган, Субандрио бир өвес үймээнчилерни чепсек-биле хандырар чорукту соксатпас болза, чаа дайынның тыптып келириниге чедирип болур деп демдеглээн.

Индонезияның АКШ-ка ол кыйгырыглары болгаш ооң-биле чугаалажыышкыннары чедиишкин чок болур чүве болза, Индонезияга удур агрессияны болдурбазының карачаңгыс оруу—КНО-га ол айтырыгны тургузары болур деп даштыкы херектер министри онзалап демдеглээн.

Мурнуу Кореяның национал хуралынга соңгуулдалар

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Мурнуу Кореяның национал хурал дижир чүвезинге май 2-де соңгуулдалар болган. Соңгуулдалар болза оппозицияның удурланыышкының дерзилээшкин-биле базарын болгаш олуттарының хөй нуруузун Ли Сын Манның талалакчыларынга хандырып бээрин оралдашкан лисынманчы чазактың улам-на күштелип турар дерзин чорудтарының байдалында эрткен.

Мурнуу-корей президентиге баштаткан либералдыг партия хээлилээшкиннерни болгаш коргудуушкуну кылып, ооң туржук соңгуулдаларны шуут хажыдар чорудтуң оруунга турып алган. Соңгу Кенсан можунуң соңгулда участоктарының бирээзинге соңгуулдалар хүнүнде соңгукчуларның бирээзи либералдыг партияның кандидады дээш бешки удаа бадылап чыткаш туттурган деп Хабтан Тхонсин агентилели дыңнаткан. Бадылаашкыннар өгелээриниң мурнунда-ла соңгулда хааржактарынче бюллетеньнерни мөөц-мөөңү-биле киир октап турганын илереткен оппозиститиг партиялардан депутаттарга кандидаттарның удурланыышкыннарының хараазы-биле чамдык соңгулда участоктарынга соңгуулдаларны ара доктаадып турган. Соңгукчулар либералдыг партияның кандидаттары дээш бадылаан турар төлээде, районнарның хөй нуруузунга администрация черлери соңгукчуларны шуут албадап турган деп ол агентилел чери дыңнаткан.

Либералдыг партияның соңгуулдаларга тиилеп алыксаан ужуру болза, конституцияны өскертири база Ли Сын Ман өлген таварылгада демократтыг партияныы болуп турар амгы оралакчы президентини президент албан-дужаалга киирбези болгаш ол дужаалга Ли Ги Бунуң (либералдыг партияның талазы-биле Ли Сын Манның дүжүлге хүлээп алыкчызы) кирген турарын хандырары болуп турган. Чагырыкчы либералдыг партия кайы-даа хире кажарлаза 125 олутту (мурнунда национал хуралга 131 олуттуг турган), демократтыг партия 81 олутту (мурнуку составка 46 олуттуг турган), «хамаарышпастар» болгаш бичии партиялар 27 олутту алган. Бир тээ национал хуралда 233 депутат бар болганда, либералдыг партия конституцияны өскертириниге эргежок чугула мандаттарның үштүң ийизи хөй нуруузу албаан.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Камгалаар херек

Бойдустуң байлаан кайы хамаан чок ажыглаар чорук Эрзин районда сөөлгү уеде көвүдээн. Эрзин хемниң үнну чыжыргана-биле дыка байлак. Районнуң ыяш ажыл-агый черинің харыысалга чогу-биле ол байлакты чуруттакчы чон чыл-чылда-ла кезип, үрегдеп турар апарган.

Район төвүнүң чоок кавызында чыжыргана сыптарын сып, чамдык кижилер оттулар чүүлге хереглеп турары Эрзин кедээ Советке, районнуң партия болгаш совет организацияларынга билдингир. Ындыг болза-даа ыяш ажыл-агый черинің хайгааралын күштелдирер, ооң харыысалгазын улгаттырар талазы-биле хемчет алдынмайн турар.

Районга кыштың байдалы шынгыырап, мал ажылынга берге байдалдар тургустунганынга чылдак хап, колхозтар Эрзин, Нарын болгаш Тес уннарындан оттулар ыяш белеткеп, кеспес үүштерни дыка үрегдээннер. Ол ышкаш Эрзин суурнуң чуруттакылары база-ла ол байдалче шилчип турар апарган.

«Кызыл сылдыс» колхозтуң болгаш район төвүнүң чоок кавызында үүштерни дыка үреп кескен. Ыяш ажыл-агый черинің ажылдакчылары ыяшты кезип үрегдеп турар кижилерни тып, ыяштың өртээн хавырып, күрүнеге киирер болгаш ол кижилерни истелге органынга шилчидер хемчет албайн турары шын өвес.

Ч. ЛАМАЖАА.

Радистерни өөредир

Областың колхозчу суурлары хүн-бүрү өзүп, сайзырап турар. Барык-ла суур бүрүзүнде радио белдирлери тургустунган. Ындыг болза-даа радио талазы-биле тускай эртемниг кадрларның чедиишпейн турарындан радио белдирлери доктаамал эки ажылдаваан турарлар. Ооң чижээнге Улуг-Хем районнуң чамдык колхозтарын көргүзүп болур. Районнуң «Эйлиг-Хем», «Улуг-Хая», Жданов аттыг колхозтарында радио белдирлери эрткен чылын 3—4 айларның дургузунда ажылдаваннар. Чүге дээрге ук колхозтарның баштаар черлери радио-техниканы эки билбес кижилерни ацаа ажылдадып турарлар.

«Партияның XX съездизи» колхозта радио белдири 1957 чылдың күзүнүнде база-ла 3—4 ай ажылдаваан болгаш анда 3 кижи солушкан. Ооң уламынан колхозта радио точкаларының учеду будалган, радио белдириниң чамдык дериг-херекседелери чиде берген.

Колхозтар баштаар черлери радио белдирлеринге ак-сеткилдиг кижилерни шилип ап, оларны районнуң харылзаа черлеринде болгаш өске-даа чамдык колхозтарда дуржулгалыг радистерге быжыглап, өөредип алыр ужурлуглар.

М. ДУНГАР-ООЛ.

Харыысалга чок чоруктуң түүнели

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кедээ ажыл-агый артелиниң хову бригадазының ийиги шаныңга эрткен күзүн дүжүт ажаан алымышкының дендии харыысалга чок чоруткан.

Ам шанда хар өрөөн соонда 30 ажыг тонна тараа чадагай черге чыткаш, довуракка боражып, ирип бакыраанны илерээн. Шаң эргелекчизи Кош-Кулак ол тараанны ажыглалдан үнген, бок тараа кылдыр үндүр бижип каан болган.

Колхозчуларның хөй күш болгаш чарыгдал үндүрүп турган өстүрүп алган тараазын ындыг харыысалга чок ажаап, төтчеглеп турда колхоз баштаар чери болгаш колхозтуң ревизия комиссиязы херекке албайн, ооң-биле эптежип, колхозту каражага таварыштырып турар чорук канчап-даа таарышпас.

Ажыл-агыйжы өвес, харыысалга чок чоруу-биле ниитиниң ажыл-агыйынга когарал чедирген Кош-Кулакты харыысалгаже киирер ужурлуг.

С. ЛАСЮРЮН.

«Шынның» материалдарының изи-биле

„Ол четпестер-биле эптежир аргажок“

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 1 сүт-бараан фермазында мал чеми үстүп, саанчыларының бажыңнарының чугайлаттынмайн болгаш полит-массалыг ажыл чоруттунмайн турар дугайында эш М. Базыр-ооллуң корреспонденциязы мартта үнген «Шынга» парлаттынган. алган.

СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Т. Бегзиниң редакцияга дыңнатканы болза, корреспонденцияда айыткан четпестер турган болгаш партия райкому, райкүүском организастыг хемчегларни алган.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫН ИЗИ-БИЛЕ

Бай-Тайга районнуң ажаалга кассазының ажылында улуг четпестер барын эш Чат редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга Күрүненің күш-ажылчы ажаалга кассазының болгаш күрүне кредидиниң Тыва область эргелелиниң харыылааны болза, Бай-Тайга районнуң ажаалга кассазының ажылынга четпестер турган, райкүүском ажаалга кассазының ажылдакчыларының хуралын кылгаш, организастыг хемчегларни алган.

* * *

Областың культура эргелелиниң киномеханиктер курузунда өөренип турар чамдык курсантыларның ниити чуртталга бажыңы-биле хандыртынмаанын эш Х. Ондар редакцияга бижээн. Ол дугайын редакция облкүүскомга медээлээн.

Облкүүскомнуң редакцияга дыңнатканы болза, чуртталга бажыны хереглеп турар курсантыларны бажың-биле хандырган.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Бөрүлер хораннап өлүрери

Бөрүлер чылдың-на азырал болгаш черлик амытаннарны хөйү-биле узуткавышаан, улус ажыл-агыйынга улуг хораны чедирип турар. Бистиң облазывыстың колхозтарының малынга бөрүлер эвээш өвес хораны чедирип турар. Ылаңгыя, Каа-Хем районнуң девискээринге сөөлгү чылдарда бөрүлериниң малга халдаары каш удаа болгулаан.

Бөрүнү боолап, капкалап өлүрери-биле чергелештир оны хораннап аңнаары эң-не олчалыг аннаашкынының бирээзи болур. Каш чылдар мурнунда бөрүлерни хораннаарынга колдуунда-ла «Стрехнин» деп препаратты ажыглап турган. Ындыг болза-даа ол хоран амгы үеде бистиң үлетпүрүвүстүң бүдүрүп турар препараттарындан кошкак күштүг болуп турар. «Стрехнин» деп хоранны чиген бөрүлер ол-ла дораан өлбес, ырак черлерже улчуп чоруй баар болгаш, а чамдык таварылгаларда дирлип чоруй баары хаая өвес болур. Амгы үеде ажыглап турар «Фторацетат бария» деп хоран кончуг дүрген дээштиг. Ону чипкен бөрү 1—2 минута болгаш-ла өлүп калыр. Оон аңгыда «Уйгу» деп аттыг тускай хоран база бар. Ооң дээштини онзагай байдалдыг. Бөрү ону чипкеш үр болбаанда удуп эгелээр. Ооң уйгузу чамдыкта, чипкен хораныың хемчээлинден хамаарыштыр, 2—3 хонуктада үргүлчүлээр